

Premoženje in skladi kmetijskih zadrug (II)

Razen sklada osnovnih sredstev in sklada obratnih sredstev morajo kmetijske zadruge obvezno imeti investicijski sklad, amortizacijski sklad in rezervni sklad. S svojimi pravili pa lahko zadruge določijo tudi druge sklade. Skupno pravilo za vse zadrugne sklade je, da ni mogoče sredstev iz skladov v nobenem primeru razdeliti med zadrugnike.

Investicijski sklad

Investicijski sklad nastaja iz dela zadržnega dohodka po razdelitvi, ki jo izvrši najvišji zadrugni organ. Podjetja, ki jih je ustanovila zadruga, lahko del svojih sredstev za samostojno razpolago (ali v celoti) vložijo v investicijski sklad zadruge ustanoviteljice, kar se uredi s pravili podjetja. To je pravica, toda ne tudi dolžnost takih podjetij. O tem sklepa njihov delavski svet, zadruga pa podjetja k temu ne more zavezati.

Kakor samo ime pove, lahko zadruga sredstva tega sklada uporablja za investicije. To pomeni, da lahko z njimi nakupuje nova osnovna sredstva in tako povečuje svojo proizvodno sposobnost (zmogljivost), da adaptira ali pa da modernizira svojo proizvodnjo. Pri tem gre lahko za mehanizacijo del, lahko pa tudi za razne pomožne delavnice za vzdrževanje mehanizacije ali za predelavo kmetijskih pridelkov, lahko gre za plemensko in drugo živino, s katero povečuje svojo osnovno čredo, za nova žitna skladišča, shrambe ali kakšna gospodarska poslopja kot na primer hleve, za nove vinograde itd.

Investicijski zadrugni sklad moramo razlikovati od splošnega investicijskega sklada in investicijskega sklada politično teritorialnih enot, ki so namenjeni kreditiranju investicij v gospodarstvu in iz katerih lahko dobijo pod določenimi pogoji kredit tudi zadruge. Sploh ne smemo mešati in izenačevati možnost zadruge, da investira, z investicijskim skladom. Ta je samo eden izmed virov, iz katerih lahko zadruga črpa investicijska sredstva, in to vir, ki je bil ustvarjen v sami zadrugi. Zadruga pa lahko dobi kredite tudi iz družbenih investicijskih skladov, so pa tudi posebni družbeni skladi za pospeševanje kmetijstva pri politično teritorialnih enotah (to je pri okraju in vse do zveze navzgor). Te zadnje upravljajo kmetijske zbornice ali upravni odbor sklada, ki ga sestavljajo po okrajnem ljudskem odboru določene osebe. Ta sredstva dobi zadruga s kreditno pogodbo, ki jo sklene z banko na temelju natečaja ali pa izven natečaja.

Amortizacijski sklad

Ta sklad nastane tako, da se iz skupnega dohodka izloči del dohodkov po odrejeni stopnji. Stopnjo odredi zvezni družbeni plan in zvezni predpisi. To se napravi tako, da se vsa osnovna sredstva s predpisi razvrstijo v približno 100 skupin in po njihovi dobi trajanja je za vsako skupino določena amortizacijska stopnja. Zadruga mora to stopnjo ali odstotek uporabiti na vrednost (nakupno) svojih osnovnih sredstev, in to po skupinah, seštevek

zneskov vseh skupin pa je njena obveznost ali skupni znesek, ki ga mora vložiti v svoj amortizacijski sklad. Pri tem odreja v okviru neke vrste osnovnih sredstev zadruga sama, kako dolga je doba trajanja posameznega osnovnega sredstva, kar je potem tudi podlaga za odpiševanje njegove vrednosti.

Amortizacija je dejansko tista vrednost osnovnih sredstev, ki je bila v proizvodnji porabljena (računajoč navadno na enoletno razdobje) in ki je bila prenesena v izdelek. Da se ne bi zgodilo, da bi nekega dne zaradi trošenja postala osnovna sredstva popolnoma neuporabna, na primer traktor ali mlatilnica ali neka glava živine in da zadruga ne bi bila sposobna kupiti drugo osnovno sredstvo, družba zadolžuje zadrugo, da ta del vrednosti, ki se porabi v kmetijski proizvodnji, pravočasno izloči in tako zagotovi zamenjavo osnovnih sredstev.

Kakor vidimo, služi amortizacijski sklad za zamenjavo osnovnih sredstev. Danes je to tudi edini njegov smoter. Po prejšnjih predpisih je služil tudi za tako im. investicijsko vzdrževanje (to je za tekoča popravila). Okrajni ljudski odbor je pooblaščen, da lahko zadrugo oprosti obveznosti izločitve vsega zneska amortizacije in da ga reducira na znesek za investicijsko vzdrževanje, če gre za osnovna sredstva, ki jih zadruga ne more iz kakršnih koli vzrokov uporabljati (navadno gradbeni objekti). Zadruga so prav tako, če odpišejo traktor, ki še ni v celoti amortiziran, ki še ni prestal dobi, ki je določena za njegovo trajanje, oproščene obveznosti, da bi vplačale v amortizacijski sklad razliko ali vrednost tega neamortiziranega dela.

Pod zamenjavo razumemo nakup novih osnovnih sredstev namesto tistih, ki so bila porabljena v proizvodnji. Pri drugihah bo to najpogostejše nakup novega traktorja namesto starega, nove glave živine namesto stare itd., vendar to ni negotovno pravilo. Namesto nekega dotrajane stroja lahko kupimo dva druga, ki imata enako zmogljivost. Bistveno je, da ohranimo prejšnjo proizvodno sposobnost zadruge. Zato lahko opravimo zamenjavo še prej, preden je neko osnovno sredstvo popolnoma odpisano. Na primer dva stroja sta delno iztrošena in zato kupimo tretji, novi stroj ki dopolnjuje delo iztrošenih strojev za toliko, kolikor sta prva dva stroja iztrošena. Zadruga lahko iz tega sklada odplačujejo tudi anuitete za investicijske kredite, to je odplačujejo obroke za posojila. V breme tega sklada ali dela, ki je bil ustvarjen z deviznim poslovanjem, lahko zadruga nakupuje osnovna sredstva in investicijski material v inozemstvu, in to do višine 20 odstotkov tako ustvarjenih sredstev. Ta sredstva se lahko izločijo tudi v poseben skupni sklad pri republiški glavni zadrugi zvezi.

O uporabi sredstev tega sklada odloča najvišji organ zadruge. Razen za zamenjavo osnovne črede je v ta namen potrebna odobritev ljudskega odbora, ko znaša vrednost zamenjave več kakor 25 milijonov din ali 20 odstotkov razpoložljivih sredstev iz tekočega leta. Zadruga lahko prav tako izkoristi vse zneske amortizacije, ki so bili vplačani v l. 1957 (kar ne velja za vse gospodarske organizacije).

Nastane tako, da se iz skupnega dohodka zadruge od njegovi razdelitvi izloči (pred ugotovitvijo dohodka) denarni znesek, ki ustreza 5 odstotkom povprečne uporabe razpoložljivih obratnih sredstev v tem letu. Ljudski odbor lahko ta odstotek poviša v letu, ko zadruga realizira višji donos (rodovito leto) in nasprotno zniža v letu, ko pridelek odpove. V rezervni sklad vplačujemo, dokler ne doseže višine, ki ustreza 25 odstotkom zneska povprečno razpoložljivih (uporabljenih) obratnih sredstev v zadnjih treh letih, nakar vplačevanje preneha enako kakor pri podjetjih. Ko tako ustvarjena sredstva porabimo, obveznost vplačevanja znova oživi.

Osnovni namen sredstev tega sklada je plačilo izgub, ki jih ugotovimo v zaključnem računu zadruge in ki so nastale s poslovanjem zadruge. Ne smemo jih porabiti niti za investicije niti za povišanje plač osebam, ki delajo v zadrugi, ali za dohodke zadrugnikov v nobeni obliki. Uporabo teh sredstev podrobneje predpišejo pravila. Med letom jih je mogoče uporabiti tudi za plačilo negativne razlike v ceni industrijskega blaga, ki ga ima zadruga na zalogi, in je do te razlike prišlo, ker se je enako blago pojavilo po nižjih cenah, ali ker se zaradi slabe kakovosti zaloge tega blaga ne dajo prodati niti po nakupni ceni. Način in pogoje uporabe rezervnega sklada v te namene predpišeta državni sekretariat za blagovni promet in Glavna zadrugna zveza FLRJ.

O uporabi skladov zadruge odloča najvišji organ zadruge tako, da je mogoče za določeno uporabo pooblastiti z zadrugnimi pravili tudi zadrugni upravni odbor. Z zadrugnimi pravili je prav tako mogoče določiti, da se ustanovijo kakršni koli drugi specialni skladi v zadrugi in to za različne gospodarske ali druge namene.

Skladi zadrugnih samostojnih obratov

Zadruga lahko posamezne svoje dejavnosti izloči ali organizira kot samostojen obrat. Taki obrati niso samostojna pravna oseba, lahko pa v mejah svoje poslovne dejavnosti sklepajo pogodbe, ki zavezujejo zadrugo (navadno so to delavnice zadruge, a prav tako tudi ekonomije). Zadruga lahko s pogodbo z obratom to svojo odgovornost omeji na višino vrednosti osnovnih sredstev, ki jih je izročila obratu. Ta omejitev velja tudi nasproti tretjim osebam, če je registrirana v register, v katerem so vpisane zadruge.

Samostojni obrati dobijo osnovna sredstva od zadruge in zanje plačujejo zadrugi anuitete, kakor določa ta pogodba, ki jo sklenejo z zadrugo. Imajo sklad za služkov in sklad za samostojno razpolago. Lahko imajo tudi druge sklade kakor gospodarska podjetja razen tistih skladov, ki jih mora imeti zadruga (investicijski, amortizacijski in rezervni) in ki smo jih zgoraj opisali. Od teh skladov sta investicijski in amortizacijski splošna zadrugna sklada, a samostojni obrati lahko imajo v njih posebej izkazana sredstva, ki jim pripadajo, medtem ko je rezervni sklad praviloma enoten za vso zadrugo in obrati v njem ne morejo imeti posebej izkazanih sredstev. Del sredstev iz sklada za samostojno razpolago, predpisan z zadrugnimi pravili, mora obrat vložiti v zadrugne sklade. O razpolaganju s skladi samostojnega obrata odloča delavski svet obrata.

V. J.